

2021

JAARVERSLAG

MAATSCHAPPELIJK

VERANTWOORD

BELEGGEN

INHOUD

1. Voorwoord	2
2. Beleid van het fonds en uitvoering	3
2.1 Thematische aandachtsgebieden	4
2.2 Klimaatstrategie	5
2.3 Instrumenten: Stemmen, engagement en uitsluitingen	7
2.4 ESG-integratie	11
2.5 Impactbeleggen	12
3. Communicatie met deelnemers	13
4. Vooruitblik	15
Bijlagen	16

1 VOORWOORD

Er is veel gebeurd sinds we vorig jaar ons eerste jaarverslag publiceerden over maatschappelijk verantwoord beleggen. De wereld is echt aan het veranderen: nog niet eerder is er zo'n duidelijk strategisch kader richting verduurzaming geweest. De maatschappelijke opinie schuift op. Uit ons deelnemersonderzoek eind 2022 bleek dat ook mensen met een klein pensioen duurzaamheid een belangrijk onderwerp vinden, zelfs als het hen eventueel geld zou kosten. Dat wijst erop dat duurzaam beleggen een breed draagvlak heeft onder onze deelnemers.

Terecht worden ook pensioenfondsen steeds vaker aangesproken op hun maatschappelijke impact. In 2022 hebben we een stevige CO₂-reductie gerealiseerd van 50% in de large en mid cap aandelenportefeuille ten opzichte van de benchmark. Het klimaattransitiepad van de EU schrijft in eerste instantie 30% en vervolgens 7% per jaar voor. We streven naar die percentages voor de complete portefeuille. Dit is in lijn met het Klimaat Akkoord van Parijs. Waar we meer kunnen reduceren in de beleggingsportefeuille, doen we dat uiteraard. Daarnaast hebben we aan impactbeleggen gedaan: daarbij kijken we behalve naar de puur financiële doelstelling ook naar een maatschappelijke doelstelling op het gebied van klimaat, op sociaal vlak of gerelateerd aan een van de vijf door ons geselecteerde Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties. Zo hebben we voorbereidingen getroffen om te beleggen in groene obligaties en in infrastructuur voor wind- en zonneparken. Dit zijn grote stappen die we maken in de portefeuille zelf.

Wij streven ernaar om in het najaar van 2023 een 'duurzaam pensioenfonds' te zijn, en ons dus te classificeren onder artikel 8 van de nieuwe Europese Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)-wetgeving. Inmiddels toetsen we al onze keuzes in de keten al op duurzaamheid. Maar we zouden graag een breed klankbord organiseren met onze achterban. Want ik heb al lang geleden geleerd dat verantwoord beleggen niet iets is wat je kunt laten uitrekenen door een analist, hoeveel data je ook hebt. Verantwoord beleggen gaat om het maken van keuzes. Daarom is direct contact met onze deelnemers cruciaal: om duidelijk te krijgen wat voor pensioenfonds we willen zijn, en te bepalen hoe scherp we aan de wind moeten varen volgens onze deelnemers.

Hopelijk vergroot dat tegelijkertijd de betrokkenheid bij, het vertrouwen in en het draagvlak onder het pensioenfonds nog verder. Zodat we, naast het uitkeren van pensioenen, samen ook kunnen blijven bijdragen aan een wereld die een beetje beter wordt.

Jeroen van der Put

Bestuurder Vermogensbeheer

Trekker van het MVB-Beleid binnen het bestuur

2 BELEID VAN HET FONDS EN UITVOERING

Beleid Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)

MVB-visie

Het beleggingsbeleid van het Algemeen Pensioenfonds KLM sluit allereerst aan bij de doelstelling van het fonds, namelijk het zeker stellen van een ouderdoms-, nabestaanden- en invaliditeitspensioen voor het grondpersoneel van KLM. Maar het pensioenfonds vindt een leefbare wereld ook heel belangrijk, en streeft daarom naar een verantwoorde waardecreatie op de lange termijn. Daarmee bedoelen we dat maatschappelijk verantwoord beleggen in belangrijke mate moet zijn geïntegreerd in beleggingsprocessen en beleggingsbeslissingen. Ons beleid is in 2022 aangescherpt om duurzaamheid naar een hoger niveau te brengen, op basis van wat wet- en regelgeving vraagt.

De MVB-visie van het fonds komt terug op verschillende plekken in de *investment beliefs*:

3. Risico-rendementsverhoudingen verbeteren door het toepassen van MVB-criteria in het beleggingsproces.
4. Het pensioenfonds heeft invloed op de maatschappij en milieu en vindt dat het de verantwoordelijkheid draagt om bij te dragen aan een duurzame, leefbare wereld.
11. Het vertrouwen van belanghebbenden vormt de 'license to operate' van het pensioenfonds. Daarom zijn inzicht in de portefeuille, de beslissingen, deelnemersvoorkeuren, de kosten en de resultaten cruciaal.

Verdere uitwerking MVB-beleid

In 2022 hebben het bestuur en de Commissie beleggingszaken (CBZ) verschillende malen gesproken over het MVB-beleid en de uitvoering daarvan. De belangrijkste onderwerpen waren de invulling en implementatie van de klimaatbenchmark voor de aandelen large- en midcapportefeuille, de herijking van de MVB-visie en -beliefs, de herijking van het uitsluitingenbeleid (inclusief het landenbeleid) en de ESG-risicoanalyse. De ESG-risico-analyses zijn uitgebreid; het fonds heeft de ESG-risico's in kaart gebracht met de ondersteuning van PWC. Ook is de Europese Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) en taxonomiewetgeving besproken en heeft het pensioenfonds de ambitie uitgesproken een artikel 8-fonds te worden onder SFDR. Het pensioenfonds heeft daarnaast een deelnemersonderzoek uitgevoerd met vragen over risicopreferentie en duurzaamheid. Verder zijn de ESG-portefeuillescans besproken en zijn de contracten met externe vermogensbeheerders in lijn gebracht met het IMVB-convenant.

Leidende principes

Het pensioenfonds hanteert de volgende standaarden, principes en richtlijnen voor zijn MVB-beleid:

- UN Global Compact
- UN Principles for Responsible Investment (PRI)
- UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP)
- OECD Guidelines for Multinational Enterprises (OESO-richtlijnen)
- International Corporate Governance Network (ICGN) Global Stewardship Principles en Global Governance Principles
- Lokale best-practices richtlijnen en codes zoals de Nederlandse Stewardship Code
- Impact op UN Sustainable Development Goals (SDG's) wordt meegewogen waar mogelijk

2.1 Thematische aandachtsgebieden

Het pensioenfonds gebruikt de SDG's om ESG-risico's en -kansen te signaleren. Het pensioenfonds hecht extra belang aan de volgende thema's:

- Klimaat en schone energie (SDG 13 en 7)
- Waardig werk en economische groei (SDG 8)
- Verantwoorde consumptie en productie (SDG 12)
- Industrialisatie, innovatie en infrastructuur (SDG 9)

Deze selectie is onder meer tot stand gekomen door middel van een deelnemersonderzoek. Het pensioenfonds streeft naar een concrete betrokkenheid op deze thema's.

Sustainable Development Goals (SDG's)

2.2 Klimaatstrategie

Het pensioenfonds heeft het thema 'klimaat' als speerpunt benoemd, vanuit de overtuiging dat klimaatrisico's van belang zijn voor beheersing van het risico-rendementsprofiel van de portefeuille. Daarnaast zijn impact maken en reputatiemanagement in dit kader belangrijk.

Het pensioenfonds hecht eraan om aan te sluiten bij de doelstellingen van het Klimaat Akkoord van Parijs. Daarom heeft het pensioenfonds de volgende klimaatambitie en -doelstelling vastgesteld:

- Onze klimaatambitie is een CO₂-neutrale beleggingsportefeuille in 2050.
- Onze klimaatdoelstelling is het verminderen van de CO₂-uitstoot van de gehele beleggingsportefeuille, conform de doelstelling van de EU Climate Transition Benchmark (scope 1, 2 en op termijn ook scope 3) ten opzichte van ultimo 2019.
- We hebben een klimaattransitie benchmark geïmplementeerd voor de large cap pool. De CO₂-reductie bedraagt 50% ten opzichte van 2019, zoals te zien is in de grafiek hieronder.

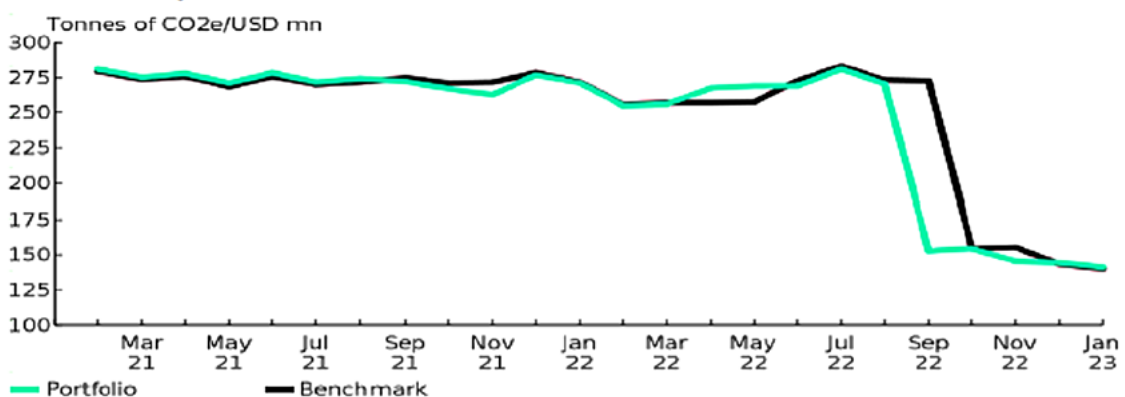
Climate Profile

Stichting Blue Sky Liquid Asset Funds

Blue Sky Global Developed Passive Large & Mid Cap Equity Fund

Benchmark: MSCI WORLD CLIMATE PARIS ALIGNED BSG CUSTOM INDEX

Carbon Intensity

Source: SSGA Holdings as of 31 Jan 2023. Trucost data as of 31 Dec 2022.

Meer investeren in bedrijven met een lage CO₂-uitstoot

We geloven in een stapsgewijze aanpak als het gaat om verantwoord beleggen. We sluiten daarom beleggingen in vervuilende sectoren zoals bijvoorbeeld olie of mijnbouw niet helemaal uit. Sinds september investeren we er wel minder in (onderweg). En tegelijkertijd investeren we juist meer in bedrijven met een lagere CO₂-uitstoot en bedrijven die meegaan in de energietransitie (overwegen). Op die manier hoeven we onze beleggingen niet heel anders in te richten, houden we vast aan ons beleggingsbeleid en kunnen we toch de CO₂-uitstoot gerelateerd aan onze beleggingen verminderen.

In de beleidsuitvoering wil het pensioenfonds liever extra CO₂-reducties realiseren dan extra restricties toevoegen met betrekking tot andere ESG-thema's. Diversificatie is essentieel. Er worden op voorhand geen sectoren uitgesloten¹. Zo kan het pensioenfonds juist bedrijven in CO₂-intensievere sectoren stimuleren om te verduurzamen, zolang deze wel verbetering laten zien. De volgordelijkheid van maatregelen die het pensioenfonds hanteert is als volgt:

1. uitsluitingenbeleid
2. CO₂-reductie door over-/onderwegingen
3. verbetering SDG-scores door positieve selectie en betrokken aandeelhouderschap
4. verbetering ESG-ratings door betrokken aandeelhouderschap

Nieuwe inzichten kunnen ertoe leiden dat de ambities en doelstellingen wat betreft klimaat en ESG in de toekomst worden aangepast.

IMVB-convenant

Het fonds heeft het IMVB-convenant ondertekend; deze afkorting staat voor Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. In het IMVB-convenant werkt de pensioensector samen met onder meer maatschappelijke organisaties en vakbonden om de situatie op het gebied van mensenrechten en milieu te verbeteren en gezamenlijk oplossingen te bieden. Pensioenfondsen hebben afspraken gemaakt over de implementatie van de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights. Het fonds heeft deze richtlijnen opgenomen in het ESG-beleid en in de contracten met externe vermogensbeheerders. Het convenant is eind 2022 afgelopen. Het vervolg is een platform maatschappelijke dialoog pensioenfondsen voor advies, kennisuitwisseling en samenwerking.

Betrokken aandeelhouderschap

Het pensioenfonds is direct of indirect aandeelhouder van circa 3.500 bedrijven wereldwijd. Als mede-eigenaar heeft het fonds invloed op het handelen van deze bedrijven. Het fonds geeft invulling aan betrokken aandeelhouderschap door:

- te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen;
- de dialoog aan te gaan met bedrijven (engagement);
- transparant te zijn over beleggingen en betrokkenheidsactiviteiten;
- toe te treden tot samenwerkingsverbanden zoals de PRI en het IMVB-convenant.

De leidende principes en thema's vormen de basis voor het stem- en engagementbeleid.

Het pensioenfonds voert de hiervoor genoemde activiteiten niet uit met betrekking tot Air France KLM en dochterondernemingen, om de schijn van belangenverstrengeling te voorkomen.

Portefeuillescan

De in 2022 gemaakte portefeuillescans van de aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuilles geven het volgende beeld:

- De portefeuillescores zijn vrijwel identiek aan de benchmark
- CO₂ iets hoger
- ESG-scores gelijk
- ESG-controverses veelal minder

De actieve categorieën geven, zoals verwacht, een divers beeld. De scores hangen nauw samen met de stijl van de managers. Hierdoor is de CO₂-uitstoot gerelateerd aan de beleggingsportefeuilles bijvoorbeeld iets hoger in vergelijking met de benchmark, ook al is er voor de large en midcap aandelenportefeuille een klimaatbenchmark geïmplementeerd.

¹ Met uitzondering van de sectoren tabak en controversiële wapens.

2.3. Instrumenten: Stemmen, engagement en uitsluitingen

Het pensioenfonds kan, naast stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en de dialoog aangaan met het management van bedrijven, door actieve selectie de SDG-scores en ESG-ratings in de portefeuille verbeteren. Ook binnen andere beleggingscategorieën kan het profiel worden verbeterd door bij de selectie gebruik te maken van duurzaamheidsscores.

Stembeleid

Het stembeleid is gebaseerd op de leidende principes en thema's die zijn opgenomen in het ESG-beleid. De belangrijkste leidende principes voor stemmen zijn de International Corporate Governance Network (ICGN) Global Stewardship Principles en Global Governance Principles. Dit zijn richtlijnen op het gebied van goed bestuur. In het stembeleid is verder beschreven hoe invulling wordt gegeven aan elk van de thema's 'klimaat en schone energie', 'waardig werk en economische groei', 'verantwoorde consumptie en productie' en 'industrialisatie, innovatie en infrastructuur'.

Over het algemeen stemt het fonds voor voorstellen van aandeelhouders als deze transparantie vergroten, goed bestuur bevorderen en aandeelhoudersrechten verbeteren. Het fonds stemt in principe tegen voorstellen die niet in lijn zijn met good practice-standaarden. Het fonds steunt over het algemeen duurzaamheid-gerelateerde resoluties als deze de transparantie over klimaatverandering vergroten, klimaatdoelen introduceren die in lijn zijn met het Klimaat Akkoord van Parijs-, en duurzaamheidsrapportages voorstellen volgens internationale standaarden. Wij worden hierin bijgestaan door externe dienstverlener Minerva.

Case: Diversiteit, gelijkheid en inclusie

In veel bedrijven is het (nog) niet goed gesteld met diversiteit, gelijkheid en inclusie. Verschillen in onder andere gender en etnische achtergrond leiden nog vaak tot verschillende behandeling. Mede door ontwikkelingen in de samenleving in brede zin is hier de laatste jaren meer aandacht voor. Aandeelhouders oefenen druk uit op bedrijven om onafhankelijk onderzoek uit te laten voeren naar de invloed van hun beleid, producten en praktijken op gelijkheid en burgerrechten van werknemers, klanten en de samenleving. Het resultaat is dat hiervoor door aandeelhouders een toenemend aantal voorstellen is ingediend. In april en mei heeft het pensioenfonds voor vier aandeelhoudersvoorstellen gestemd op de aandeelhoudersvergaderingen van de volgende vier Amerikaanse bedrijven: Home Depot (keten van bouwmarkten), Johnson & Johnson (farmaceutische industrie), McDonald's (fastfoodketen) en Waste Management (afvalbeheerdienstverlener). Bij de vier bovengenoemde bedrijven behaalden deze aandeelhoudersvoorstellen succesvolle stemresultaten met meer dan 50% steun van aandeelhouders. Het pensioenfonds heeft ook voor deze voorstellen gestemd. Wij vinden dat de bedrijven voordeel hebben bij een onafhankelijke, objectieve beoordeling van de effectiviteit van het beleid en uitvoering in het bevorderen van diversiteit, gelijkheid en inclusie.

Stemmen

In 2022 heeft het fonds veelvuldig gebruik gemaakt van het stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen. In totaal stemde het fonds op 3.398 vergaderingen over 40.342 voorstellen. Hierbij stelde het fonds zich op als een positief-kritische, betrokken aandeelhouder. In 35% van de gevallen stemde het pensioenfonds tegen het advies van het management op een voorstel. Dit waren meestal voorstellen over het benoemen van leden voor de raad van bestuur, excessieve beloningen en audit en rapportage. Het fonds steunde 65% van de voorstellen van het management van de ondernemingen. 2.726 voorstellen gingen over aandeelhoudersrechten en 399 voorstellen waren gerelateerd aan duurzaamheid.

In onderstaande tabel staat een samenvatting van het stemgedrag.

Samenvatting stemgedrag

aantal aandeelhoudersvergaderingen	3.398
aantal agendapunten	40.342
agendapunten waar voor het advies van het management gestemd is	26.225
agendapunten waar tegen het advies van het management gestemd is	14.117
onderwerpen waar het meest tegen het advies van het management is gestemd	het benoemen van leden voor de raad van bestuur, excessieve beloningen en audit en rapportage
agendapunten gerelateerd aan aandeelhoudersrechten	2.726
agendapunten gerelateerd aan duurzaamheid	399

Engagementbeleid

Aandeelhouders kunnen bedrijven aanspreken op hun handelen; dit wordt aangeduid met de term 'engagement'. Belangrijke leidende principes voor engagement zijn bijvoorbeeld de principes van de UN Global Compact, de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs) en de OECD Guidelines for Multinational Enterprises (OESO-richtlijnen). Dit zijn richtlijnen op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten, milieu en anti-corruptie. Ook hier hecht het fonds extra belang aan de thema's 'klimaat en schone energie', 'waardig werk en economische groei', 'verantwoorde consumptie en productie' en 'industrialisatie, innovatie en infrastructuur'. De engagementmanager gaat de dialoog aan over deze thema's.

De engagementmanager voert gesprekken op basis van specifieke, meetbare doelstellingen op het gebied van duurzaamheid. Het kan zijn dat er meerdere doelstellingen met een bedrijf worden besproken. Een engagementtraject duurt meestal een aantal jaren. In die tijd kan het bedrijf een geloofwaardige strategie ontwikkelen en implementeren om duurzaamheid te bevorderen. Voorbeelden zijn dialogen met bedrijven in de kledingindustrie over doelstellingen op het gebied van circulariteit, het gebruik van duurzame materialen, het verlagen van de CO₂-uitstoot en het integreren van mensenrechtenbeleid in de toeleveringsketen. Het voeren van gesprekken is uitbesteed aan de externe dienstverlener Hermes.

Case: Klimaatstrategieën olie- en gasmaatschappijen

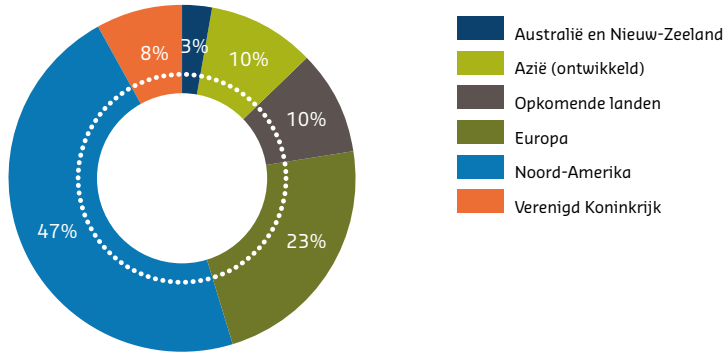
In 2022 waren er in Europa veel bedrijven, met name olie- en gasmaatschappijen, die hun klimaattransitieplannen openbaar maakten en in stemming brachten op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering. Uiteraard heeft onze engagementmanager Hermes zich in deze plannen verdiept. Zo heeft Hermes herhaaldelijk gesproken met het management van BP, inclusief de ceo, om de voorgestelde strategie te challengen. Op de aandeelhoudersvergadering heeft Hermes een verklaring afgelegd waarin zij de inspanningen van het bedrijf ondersteunden, maar ook gebieden aanwezen waar ze meer vooruitgang hadden verwacht. Bij Total Energies heeft Hermes moeten constateren dat de klimaatstrategie aanzienlijk onder de sectorspecifieke verwachtingen bleef. Hermes heeft zorgen geuit door de intentie uit te spreken om een stem tegen het klimaatvoortgangsrapport te adviseren en Hermes is in Parijs geweest om het gesprek aan te gaan met de ceo van het bedrijf.

Engagement

In 2022 is met 1.212 bedrijven gesproken over 3.966 milieugerelateerde, sociale en bestuurlijke kwesties en doelstellingen. Het diagram hieronder geeft de geografische verdeling weer van de gevoerde engagements.

Figuur: geografische verdeling van gevoerde engagements

De meest voorkomende onderwerpen waren milieu en goed bestuur. Onderstaande tabel geeft aan welk onderwerp het meest besproken is binnen de vier engagementthema's: milieu, goed bestuur, sociaal en ethisch, en strategie, risico en communicatie.

Meest voorkomende onderwerpen binnen de vier engagementthema's

Thema

Milieu
Goed bestuur
Sociaal en ethisch
Strategie, risico en communicatie

Meest voorkomend onderwerp

Klimaatverandering
Beloningen
Mensenrechten
Bedrijfsstrategie

Uitsluitingenbeleid

Rendement uit maatschappelijk verwerpelijke beleggingen vindt het fonds niet acceptabel. Dergelijke beleggingen – aandelen en (obligatie)leningen – sluit het fonds dan ook uit. Het gaat om bedrijven die de principes van de UN Global Compact, gericht op mensenrechten, arbeidsomstandigheden, leefomgeving en anti-corruptie, herhaaldelijk schenden. Ook bedrijven die betrokken zijn bij de handel in of de productie van producten die bij normaal gebruik schadelijk of dodelijk zijn, zoals tabak, worden uitgesloten. Het pensioenfonds belegt in beperkte mate in de defensiesector, maar nooit in bedrijven die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens, bijvoorbeeld nucleaire wapens in landen die niet voldoen aan het non-proliferatieverdrag. Beleggingen in leningen van overheden die herhaaldelijk en in ernstige mate verantwoordelijk zijn voor schendingen van mensenrechten, aantasting van het milieu en/of corruptie worden eveneens uitgesloten. Een voorbeeld is Rusland.

Case: Controversiële wapens en de oorlog in Oekraïne

Het is een bewuste keuze van het pensioenfonds om niet te beleggen in controversiële wapens. Dit betreft producenten van clustermunitie, landmijnen, witte fosfor en kernwapens (van producenten in landen die het non-proliferatieverdrag niet hebben ondertekend). Er wordt in beperkte mate in de defensiesector belegd, mits deze bedrijven geen exposure hebben naar controversiële wapens. Sinds de inval in Oekraïne vorig jaar heeft het pensioenfonds besloten om alle beleggingen van zowel Rusland als Wit-Rusland uit te sluiten. Russische staatsleningen werden al uitgesloten, op basis van de annexatie van de Krim in 2014. Feitelijk zitten er nog enkele – vanwege de sancties niet-verhandelbare – Russische aandelen in portefeuille, maar deze vertegenwoordigen geen waarde meer. Dus afgelopen boekjaar is het beperkte belang van 0,08% als percentage van het belegd vermogen ten tijde van de invoering van de sancties (7 maart 2022) naar Rusland en Belarus volledig afgeschreven.

Uitsluitingen

Het pensioenfonds sluit per 31 december 2022 in totaal 246 bedrijven uit van beleggingen. De lijst met uitgesloten bedrijven is te vinden op de website van het pensioenfonds. Van bedrijven die zijn uitgesloten houdt het pensioenfonds geen aandelen of bedrijfsobligaties in de portefeuille. Hiervoor had het pensioenfonds verschillende redenen:

- 132 bedrijven werden uitgesloten wegens betrokkenheid bij controversiële wapens. Het pensioenfonds sluit dergelijke bedrijven uit, met uitzondering van bedrijven die betrokken zijn bij kernwapens mits zij gevestigd zijn in een land waar deze betrokkenheid is toegestaan conform het non-proliferatieverdrag.
- 78 bedrijven werden uitgesloten omdat ze de principes van de UN Global Compact schenden. UN Global Compact omvat mensenrechten, arbeidsrechten, het voorzorgsprincipe qua milieu en anti-corruptie. Bedrijven die één of meer van de principes met voeten treden, worden door het pensioenfonds uitgesloten.
- Het pensioenfonds sluit 36 bedrijven uit – vooral tabaksfabrikanten – die betrokken zijn bij de productie en/of handel van producten die bij bedoeld gebruik leiden tot overlijden of persoonlijke schade en waarbij engagement evident niet succesvol is.

Tot slot kiest het pensioenfonds ervoor om in zeventien overheden niet te beleggen. Hiervoor hanteert het pensioenfonds EU- en VN-sancties als criterium. Uitsluitingen gelden automatisch ook voor bijbehorende lagere overheden. Bedrijven die actief zijn in gebieden van uitgesloten overheden worden niet uitgesloten door het pensioenfonds.

Uitsluitingsgronden en aantallen

Uitsluitingsgronden en aantallen	Aantal uitsluitingen
Bedrijven – Totaal aantal uitsluitingen	246
Bedrijven – Uitsluitingen o.b.v. controversiële wapens	132
Bedrijven – Uitsluitingen o.b.v. UN Global Compact	78
Bedrijven – Uitsluitingen o.b.v. schadelijke producten (m.n. tabak)	36
Overheden – Totaal aantal uitsluitingen	17

2.4 ESG-integratie

Selectie externe vermogensbeheerders

Voor de selectie en monitoring van externe vermogensbeheerders en bancaire tegenpartijen bouwt het pensioenfonds op de expertise van de uitvoerder Blue Sky Group. Dit betekent overigens niet dat het fonds niet meer verantwoordelijk is voor deze twee onderdelen van het beleggingsproces.

Selectiemodel

Omdat een groot deel van de beleggingen is uitbesteed aan externe vermogensbeheerders, is er een solide proces nodig voor selectie en monitoring. De uitkomsten van dit selectieproces komen tot uiting in het door Blue Sky Group ontwikkelde scoremodel. Dit scoremodel kent een aantal criteria, waarvan 'Planet' – als representant van het duurzaamheidsbeleid – een belangrijke is. Het model incorporeert duurzaamheidsfactoren en criteria van UNPRI (United Nations Principles in Responsible Investments), SFDR-criteria (voor rapporteren over duurzaamheid) en PAI (Principal Adverse impact Indicators), MIFID II (duurzaamheidscriteria van klanten) en SDG's die zijn gekozen door de deelnemers (7, 8, 9, 12 en 13).

Criteria externe managers

Parent	✓	Peer Performance	✓
People	✓	Positioning	✓
Proces	✓	Planet	✓
Performance	✓	Operational Due Diligence	✓

De voorgeselecteerde externe vermogensbeheerder moet kunnen aantonen dat ESG-beleid een geïntegreerd onderdeel is van het beleggingsproces en moet bovendien de UN Guiding Principles en de OESO-richtlijnen onderschrijven. Daarnaast is het van belang dat de manager ook rapporteert over het ESG-beleid en ontwikkelingen in de portefeuille. De integratie van duurzaamheidscriteria adresseert en mitigeert potentiële duurzaamheidsrisico's.

2.5 Impactbeleggen

Wat is impactbeleggen?

Impactbeleggen onderscheidt zich van traditioneel beleggen doordat er naast een financiële doelstelling ook een duurzaamheidsdoelstelling is geformuleerd. Er wordt specifiek gestuurd op duurzaamheid.

Vereisten impactbeleggen:

Drie vereisten zijn cruciaal bij impactbeleggen:

1. *Intentioneel*

- De **intentie** van de portefeuille moet blijken uit het hebben van een concrete doelstelling op de beoogde positieve (maatschappelijke en/of ecologische) impact. Oftewel: er moet specifiek gestuurd worden op een positieve impact.

2. *Meetbaar*

- De uitkomsten moeten duidelijk en **meetbaar** zijn zodat hierover gerapporteerd kan worden.

3. *Financieel rendement*

- Het **rendement** is positief en onderscheidt zich daarmee van filantropie.

Het pensioenfonds heeft in 2022 een tweetal categorieën onderzocht die passen binnen impactbeleggen. Er is een short-list gemaakt voor groene obligaties en een mandaat voor duurzame energiebeleggingen zoals zon en wind. De feitelijke implementatie zal naar verwachting in 2023 plaatsvinden.

Case: Groene obligaties

Er zijn de laatste jaren veel obligaties uitgegeven met een specifiek groen, sociaal of duurzaamheidsdoel. Onder het NextGenerationEU programma van de Europese Unie zal tot eind 2026 meer dan 800 miljard euro worden uitgegeven, waarvan 250 miljard in groene obligaties. Er is dus heel veel keus.

Er zijn heel wat internationale richtlijnen die duidelijk aangeven wat een groen project is en wat niet. Ook zijn er strenge wetten gemaakt over wanneer een investering duurzaam mag worden genoemd. We letten er scherp op dat de groene obligaties voldoen aan deze richtlijnen zodat wij niet per ongeluk meedoen aan het zogenaamde 'green washing'.

Een voorbeeld van een groene obligatie is een 'water obligatie'. Het geld dat provincies, gemeenten en waterschappen ophalen wordt ingezet voor innovatieve projecten die onze kust, rivieren en waterwegen beschermen tegen de stijging van het waterpeil. Ook financieren ze er projecten mee die goed zijn voor de biodiversiteit rondom water.

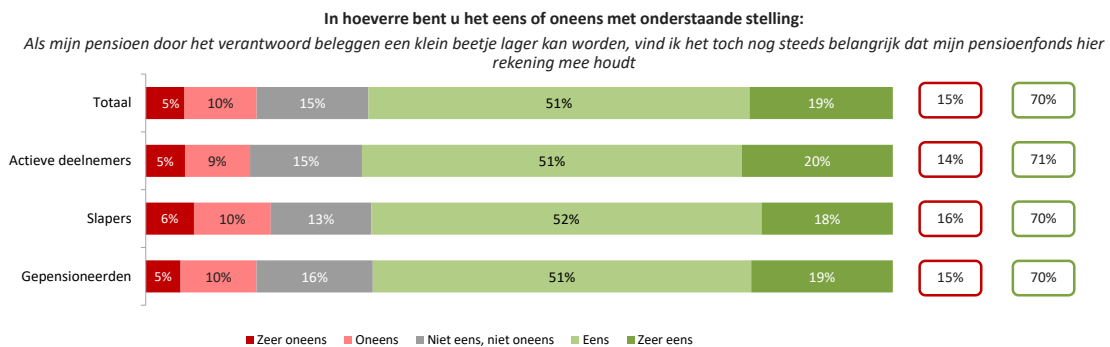

3 COMMUNICATIE MET DEELNEMERS

Het pensioenfonds publiceerde in 2022 het eerste MVB-jaarverslag. Op de website van het pensioenfonds zijn ook de stem- en engagementrapportages te vinden. Er is een aparte webpagina opgezet voor de teksten over de SFDR- en taxonomiewetgeving. De investerings- en uitsluitingenlijsten staan eveneens op de website.

Uit het deelnemersonderzoek 2022 kwam naar voren dat het een meerderheid van de deelnemers niet uitmaakt als het pensioen lager uitvalt door verantwoord beleggen. Er is dus een sterk draagvlak om op een verantwoorde manier pensioenbeleggingen te doen. Een ruime meerderheid van de deelnemers vindt de gevolgen voor mens en milieu bij beleggen belangrijk, en vindt dat het pensioenfonds hier rekening mee moet houden in het beleggingsbeleid. Als het gaat om de inhoud van het beleid, dan geeft de helft van de deelnemers de voorkeur aan het beschermen van het klimaat als duurzaamheidsthema, en noemen met name biodiversiteit als thema dat aandacht verdient. Daarnaast vinden deelnemers het belangrijk om landen uit te sluiten waar mensen onder druk staan.

Alle groepen zijn het er mee eens; het maakt niet uit als het pensioen lager uitvalt door verantwoord beleggen

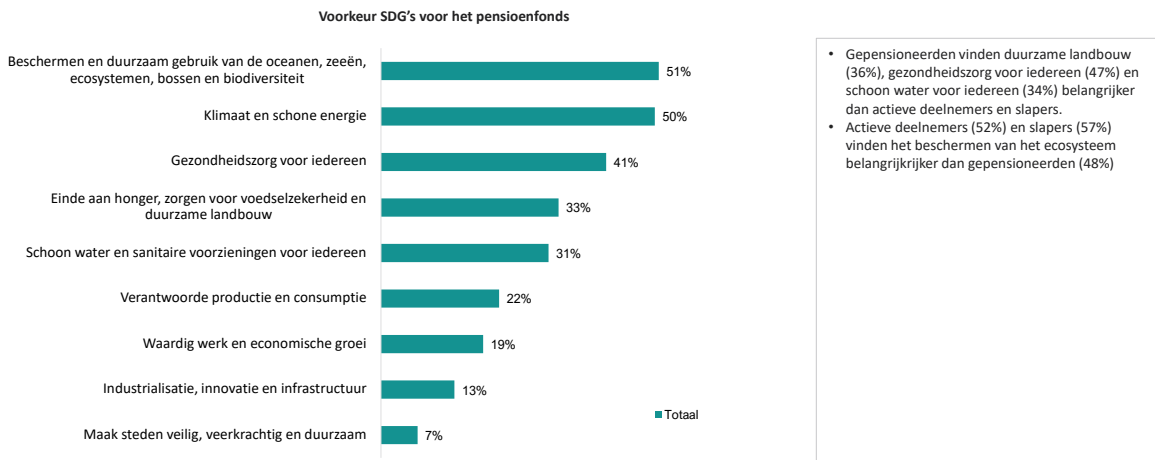

F01: Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen? | Basis: alle respondenten (n=4132)

© 2022 WTW & Ipsos.

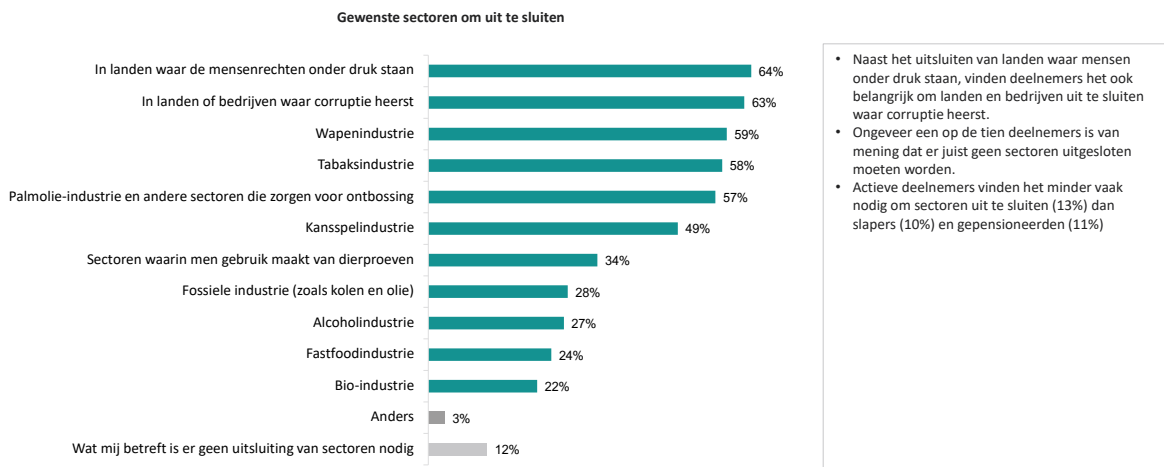
Helft van de deelnemers geeft de voorkeur aan het beschermen van het klimaat als duurzaamheidsthema

F04: Als het pensioenfonds in zijn beleggingsbeleid met drie duurzaamheidsthema's (Sustainable Development Goals (SDG's)) extra rekening zou moeten houden, welke zouden dat volgens u moeten zijn? Vink de drie doelstellingen aan die u het belangrijkste vindt. | Basis: alle respondenten (n=4132)

© 2022 WTW & Ipsos. Ipsos wtw

Deelnemers vinden het belangrijk om landen uit te sluiten waar mensen onder druk staan

F03: Waarin zou het pensioenfonds wat u betreft niet moeten beleggen? Basis: alle respondenten (n=4132)

© 2022 WTW & Ipsos. Ipsos wtw

4 VOORUITBLIK

In het komende jaar en daarna liggen er duidelijke uitdagingen en verantwoordelijkheden. We streven ernaar om een voorbeeld te zijn in de pensioensector, met een sterke focus op duurzaamheid in onze investeringen en bedrijfsvoering. We hebben het ambitieuze doel gesteld om de CO₂-uitstoot gerelateerd aan de liquide beleggingsportefeuilles zo snel mogelijk te verminderen, waarbij we begrijpen dat dit proces complex is en varieert tussen verschillende beleggingscategorieën. Naast onze CO₂-reductiedoelstellingen willen we ook verdere stappen zetten in de verduurzaming van onze illiquide activa. We zijn tevens bezig met het selecteren van fondsen die zijn gericht op de energietransitie.

We gaan een klimaatbenchmark toepassen voor de meeste liquide beleggingscategorieën, zoals we dat eerder hebben gedaan voor large & midcap. We hebben gekozen voor vijf SDG's en vier thema's, die we op dit moment gebruiken bij stemmen en engagement. In de toekomst zullen we die thema's nadrukkelijker inzetten en eventueel uitbreiden.

Belangrijke thema's blijven ook SFDR en de communicatie met deelnemers. Publiceren over maatschappelijke impact kan leiden tot reacties van de buitenwereld, en als bestuur bereiden we ons daarop voor. Als we bevroegd worden, willen we op een adequate manier kunnen antwoorden. ESG-risico's nemen toe; we stellen daarom een raamwerk op voor die risico's, conform de aanbevelingen van De Nederlandse Bank. Het plan is om risico/rendement en duurzaamheid in de toekomst te integreren. Zoals het pensioenfonds in het verleden heeft gecommuniceerd, zien wij nog steeds dat een evenwichtig risico/rendementsprofiel hand in hand gaat met duurzaamheid. Dat is in lijn met het streven van het pensioenfonds: een goed pensioen in een leefbare wereld.

We zullen onze deelnemers blijven betrekken bij onze inspanningen en de dialoog aangaan om hun voorkeuren en belangen beter te begrijpen. Het is onze ambitie om een klankbordgroep te creëren met onze achterban, zodat we onze deelnemers actief kunnen betrekken bij de ontwikkeling van ons beleid. Uit ons deelnemersonderzoek eind 2022 bleek al dat onze deelnemers belang hechten aan thema's als duurzaamheid en biodiversiteit.

Daarnaast bereiden we ons voor op grotere externe betrokkenheid, aangezien we in de toekomst meer zullen moeten publiceren over onze impact. We zien dit als een kans om onze inspanningen op het gebied van duurzaamheid te tonen en om het gesprek aan te gaan met stakeholders buiten onze organisatie.

In 2023 en daarna zullen we ons blijven inzetten om een duurzame, transparante en verantwoordelijke organisatie te zijn die onze deelnemers en de bredere samenleving dient. We kijken uit naar de stappen die wij de komende tijd gaan zetten om hier steeds meer invulling aan te geven.

BIJLAGEN

Meer achtergronden

De informatie over verantwoord beleggen door Algemeen Pensioenfonds KLM is te vinden op:

- [Verantwoord beleggen vinden wij belangrijk](#)

SDG's

Voor informatie over SDG's en de UN Global Compact kunnen de volgende websites gebruikt worden:

- [SDG Nederland](#)
- [Sustainable Development Goals - Global Compact NL](#)

IMVB

Het IMVB-convenant is een initiatief van de Pensioenfederatie:

- [Pensioenfederatie: IMVB-convenant](#)

Global Compact

Voor meer achtergrond over het Global Compact zie:

- [Tien Principles - Global Compact Netwerk Nederland](#)

CO₂-voetafdruk meten

Elk kwartaal monitoren wij de CO₂-uitstoot gerelateerd aan de aandelen en bedrijfsobligatieportefeuilles.

Hierbij kijken we naar CO₂-uitstoot scope 1, 2 en 3 van de portfolio en de benchmark. Scope 1, 2 en 3 zijn drie verschillende CO₂-uitstootcategorieën.

- Scope 1 is directe CO₂-uitstoot veroorzaakt door eigen bronnen, zoals bedrijfsauto's.
- Scope 2 gaat over indirecte CO₂-uitstoot door gebruik van gekochte elektriciteit, warmte en koeling.
- Scope 3 is indirecte CO₂-uitstoot via de toeleveringsketen, zoals het inkopen van goederen en het eindgebruik van verkochte producten.

Omdat nog niet alle bedrijven rapporteren over hun CO₂-uitstoot, wordt ook gebruik gemaakt van geschatte en gemodelleerde data. Wij zijn momenteel bezig met het implementeren van onze klimaatambitie wat ervoor zal zorgen dat de CO₂-uitstoot gerelateerd aan onze portefeuilles zal dalen in lijn met het Klimaat Akkoord van Parijs.